

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
proefsleuven te Huijbergen, gemeente
Woensdrecht (N.-Br.)**

W.F.M. Beex

ARC-Rapporten 2003-85

Groningen

2002

ISSN 1574-6887

1 Inleiding

1.1 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2002/078
Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Woensdrecht
Plaats	Huijbergen
Toponiem	St. Marie
Kaartblad	49C
Coördinaten	84.875/382.375

1.2 Aanleiding voor het onderzoek

Ten zuiden van de dorpskern van Huijbergen is een woonwijk met lage dichtheid gepland op het voormalige terrein van het Wilhelmietenklooster. De daarmee gepaard gaande ingrepen en ontwikkelingen zijn:

- 1 ophoging van de bouwpercelen met 20 cm,
- 2 aanleg van een gescheiden rioleringsstelsel,
- 3 aanleg van wegen en voetpaden,
- 4 bouw van de woonhuizen.

De diepte van de ingrepen verschilt per ingreep:

- 1 maximaal 60 cm onder huidig maaiveld voor de funderingen van de woonhuizen (wegens de ophoging met 20 cm en een fundering tot 80 cm diep),
- 2 maximaal tot 1 m onder huidig maaiveld voor de huisaansluitingen van de riolering,
- 3 maximaal 1,80 m (gemiddelde diepte 1,50 m) voor de hoofdriolering onder de wegen.

Tijdens een boor- en bureauonderzoek, uitgevoerd door de firma Bilan, kwam de mogelijke locatie van de zogenaamde ‘Zuydhoeve’ op dit terrein naar voren. Deze boerderij staat reeds op een kaart uit 1651 aangegeven. Verder trof men tijdens het boren op delen van het terrein een ongeschonden bodem aan en konden op enkele plaatsen vondsten onder het esdek worden gelokaliseerd. In overleg met de Provinciaal Archeoloog van Brabant, dr. M. Meffert besloot Arcadis Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht te geven tot het uitvoeren van een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven op het terrein. Dit onderzoek werd uitgevoerd van 24 t/m 30 juli 2002, onder leiding van drs. W. Beex.

1.3 Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek was de zogenaamde ‘Zuydhoeve’, reeds geïllustreerd op een kaart uit 1651, en eventuele aanwezigheid van sporen of vondsten van archeologische waarde te lokaliseren.

1.4 Werkwijze

Op het terrein werden, conform de opdracht van Arcadis, vier proefsleuven van 4 m breed aangelegd, alle oostwest georiënteerd. Van zuid naar noord bedroeg hun respectievelijke lengte 113, 140, 112 en 35 m. Dit week iets af van de op papier geplande aanleg, daar er bij die opzet nog geen rekening gehouden was met een bossage rondom het terrein. De zeer dichte begroeiing maakte ook een exacte plaatsing van de sleuven volgens RD-coördinaten onmogelijk. Na overleg met Archeologic, de directievoerder namens Arcadis, werd besloten, dat de proefsleuven daarom zo nauwkeurig mogelijk op grond van landschappelijke elementen werden uitgezet. Hierbij is gebruik gemaakt van zowel de op de kadasterkaart aangegeven hoeken van in de nabije omgeving aanwezige bebouwing en als een total station. Het graven zelf ging gepaard met veel grondverzet, daar de onverstoorde bodem in sommige delen van het terrein pas op meer dan anderhalve meter onder het huidige maaiveld tevoorschijn kwam.

2 Resultaten

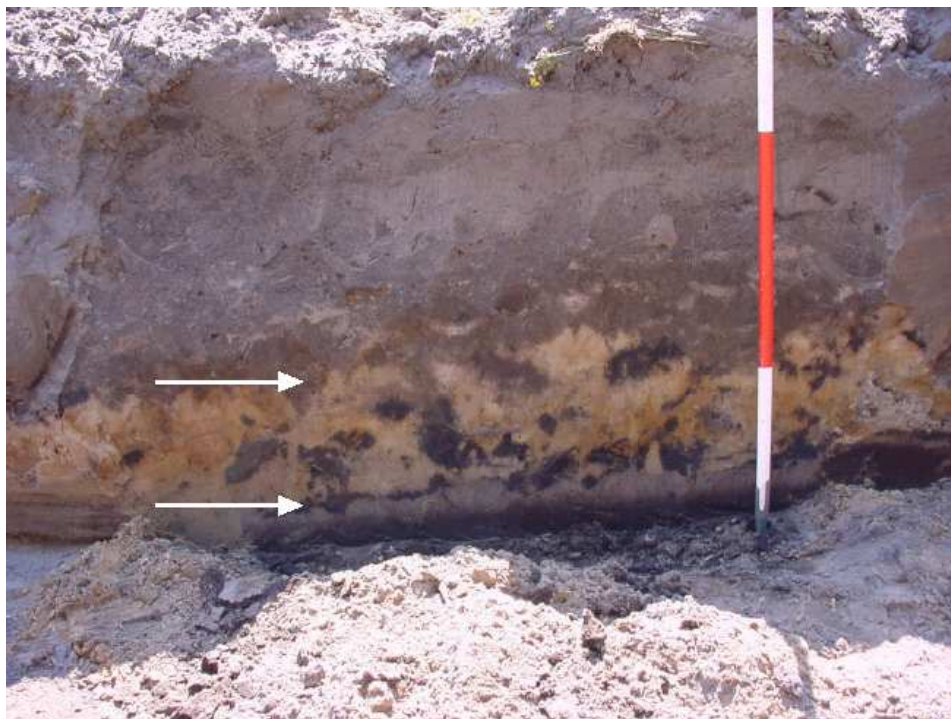
2.1 Sporen en structuren

De meeste proefsleuven gaven vooral een interessant beeld van de ontginning van het terrein. Een overal algemeen goed tot uitstekend bewaarde podzolbodem leek namelijk zeker tegen de westzijde van onderzoeksgebied met meer dan een meter grond opgehoogd te zijn. In het profiel was duidelijk te zien dat dit intensieve grondverzet met de hand was uitgevoerd (afb. 1). Het oorspronkelijke oppervlak loopt geleidelijk van westnoordwest naar oostzuidoost op. In het westen is de C1-horizont iets roestiger van kleur, wat mogelijk wijst op de overgang naar een beekdal. De riviertjes in de regio zijn namelijk iets ijzerhoudend. Het verschil met het oude oppervlak en het huidige maaiveld bedraagt hier ruim anderhalve meter, wat een duidelijke indicatie is voor het aanzienlijk grondverzet, dat hier heeft plaatsgevonden.

Voor aanvang van het onderzoek werd verwacht dat het zuidoosten van het terrein, vlak tegen de huidige stuifduinen aangelegen, ook oorspronkelijk het hoogste gedeelte van het oude landschap zou zijn. Maar tot ieders verrassing werden juist hier de overblijfselen van een oud ven aangetroffen, later overstoven met tussen de 50 cm en 1 m zand. Tijdens de ontginningsfase werd hier weer een pakket compacter zand op aangebracht (afb. 2).

Ook in proefsleuf 3 werd het restant van een voormalig klein vennetje gevonden. De twee vennen geven aan hoezeer het oorspronkelijke landschap afwijkt van de huidige situatie. Een reconstructie aan de hand van de vlaktekeningen en de profielen, geeft dit verschil aan (afb. 3). Interessanter was echter een oud karrenspoor, duidelijk daterend van vóór de ontginningsfase (afb. 4). Deze oude weg kon eveneens in proefsleuf 4 gevolgd worden. In de zuidelijker gelegen werkputten leek de weg niet zichtbaar.

Proefsleuf 4 (werkput 10), leverde de enige indicatie van menselijke activiteiten op (afb. 5). Tegen de oostzijde, waar het terrein relatief hoog is, kwamen twee paalsporen aan het licht. In één ervan zat een klein fragment huttenleem, dat helaas

Afbeelding 1 De met de hand opgebrachte ophogingslaag. Foto: W. Beex.

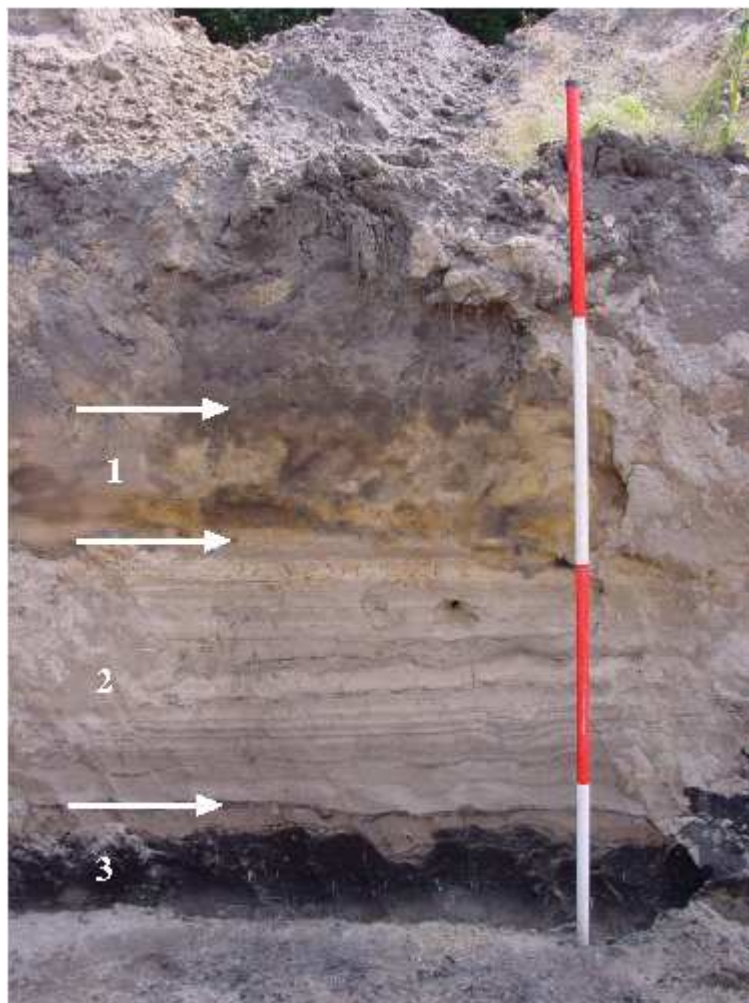
volledig verpulverde bij het bergen. Verder leverden de sporen geen vondsten op. Vermoedelijk is dit de uiterste rand van een nederzetting die meer naar het oosten ligt. De ouderdom is zonder aanwijsbare artefacten helaas niet vast te stellen. Er kan alleen gezegd worden, dat de sporen heel duidelijk van vóór de ontginningsfase dateren.

2.2 De ‘Zuydhoeve’

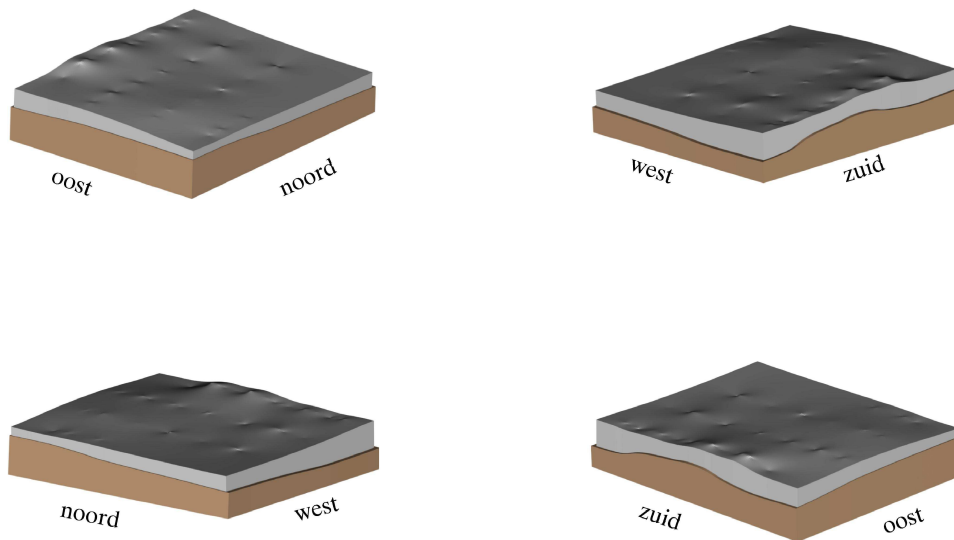
De oude kaarten van het gebied, daterend uit 1651 (maar overigens nagetekend in 1761) en 1800, kunnen uitstekend over het onderzoeksgebied geprojecteerd worden. De doorgaande wegen en belangrijkste perceleringen zijn namelijk niet of nauwelijks veranderd. Met name het Wilhelmiënklooster in Huijbergen heeft immers ingrijpende ruilverkavelingen door de tijd heen weten te voorkomen. Zelfs de oudere kaart, die qua verhoudingen minder nauwkeurig is, valt daarom relatief goed naar de huidige situatie over te brengen.

Op grond van deze projecties kan binnen het onderzoeksgebied de aanwezigheid van de zogenaamde ‘Zuydhoeve’ gelokaliseerd worden. Dit is een zogenaamde ontginningshoeve van het voornoemde klooster. En aangezien de oudste kaart naar een situatie uit 1651 verwijst, was dit tevens een duidelijke reden voor het archeologisch onderzoek. De boerderij was immers toen al aanwezig. De positionering van de proefsleuven hield met de aanwezigheid van dit archeologisch object rekening. De meest noordelijke proefsleuven zouden recht door het hart van deze potentiële vindplaats gaan (afb. 6 en 7).

Desondanks kan gesteld worden dat de sleuven helemaal niets van een der-

Afbeelding 2 Profiel ter hoogte van het oude ven in proefsleuf 1. Te zien is: (1) ophogingslaag; (2) stuifzandpakket; (3) oud ven. Foto: W. Beex.

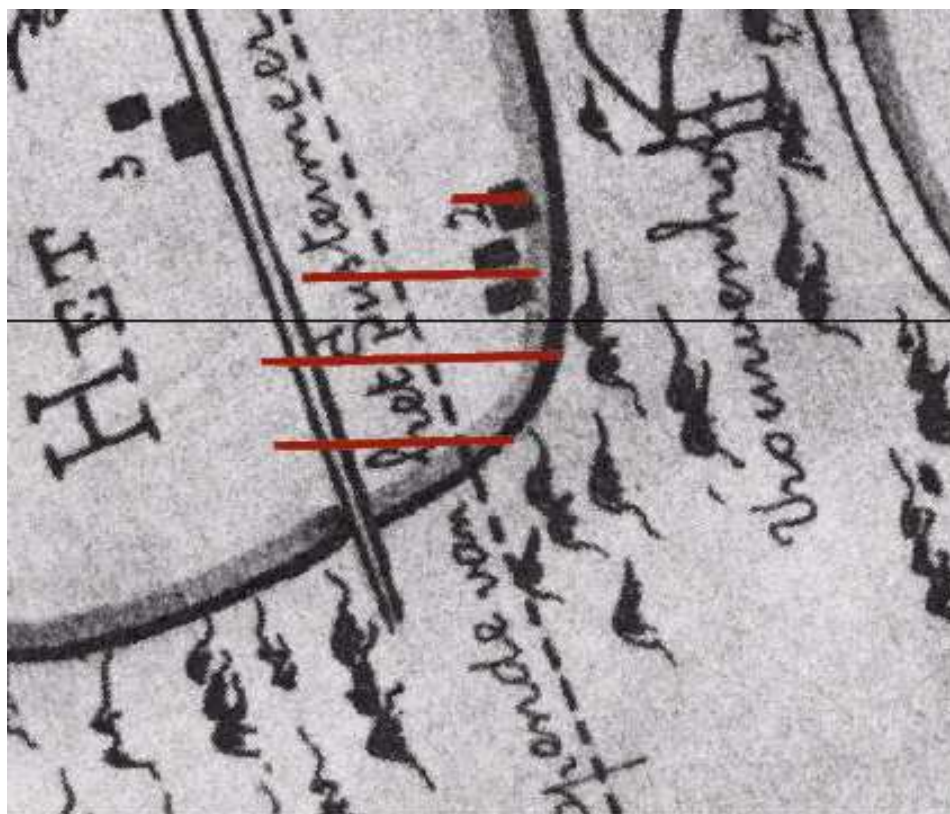
Afbeelding 3 Een 3d weergave van de oorspronkelijke podzolbodem (donker van kleur) en de later opgebrachte grond binnen het onderzoeksgebied. De verticale schaal is 10× overdreven. Tekening: W. Beex.

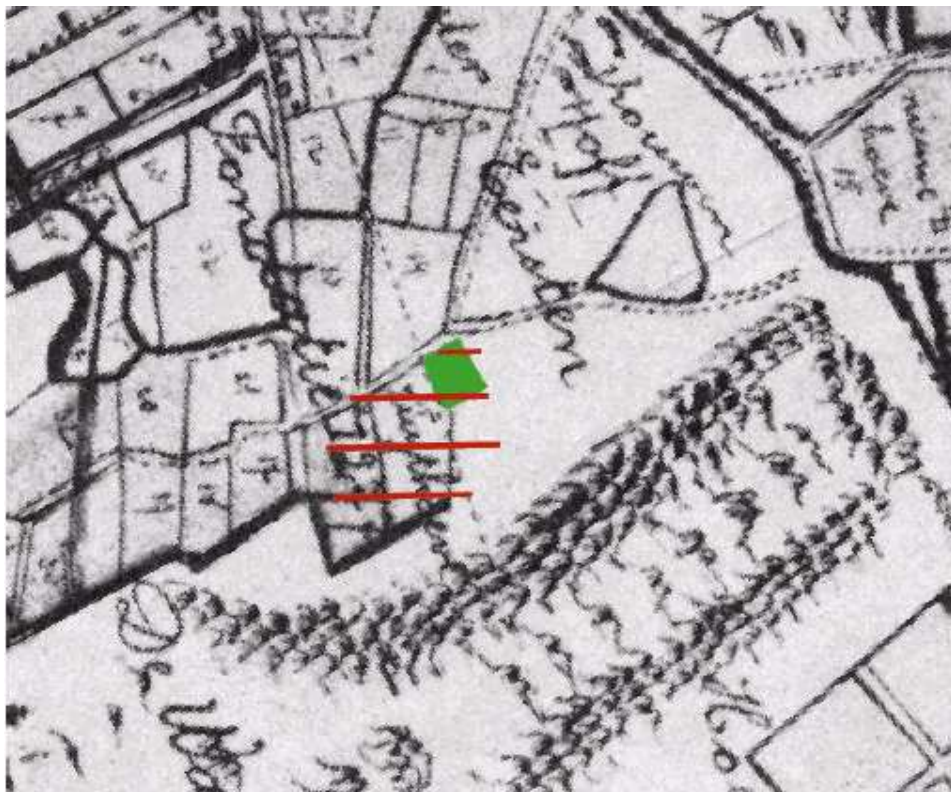
Afbeelding 4 Profiel van het karrespoor. Foto: W. Beex.

Afbeelding 5 Boven- en zijaanzicht van spoor 9. Foto: W. Beex.

Afbeelding 6 De proefsleuven geprojecteerd over de kaart uit 1651 met de 'Zuydhoeve'.

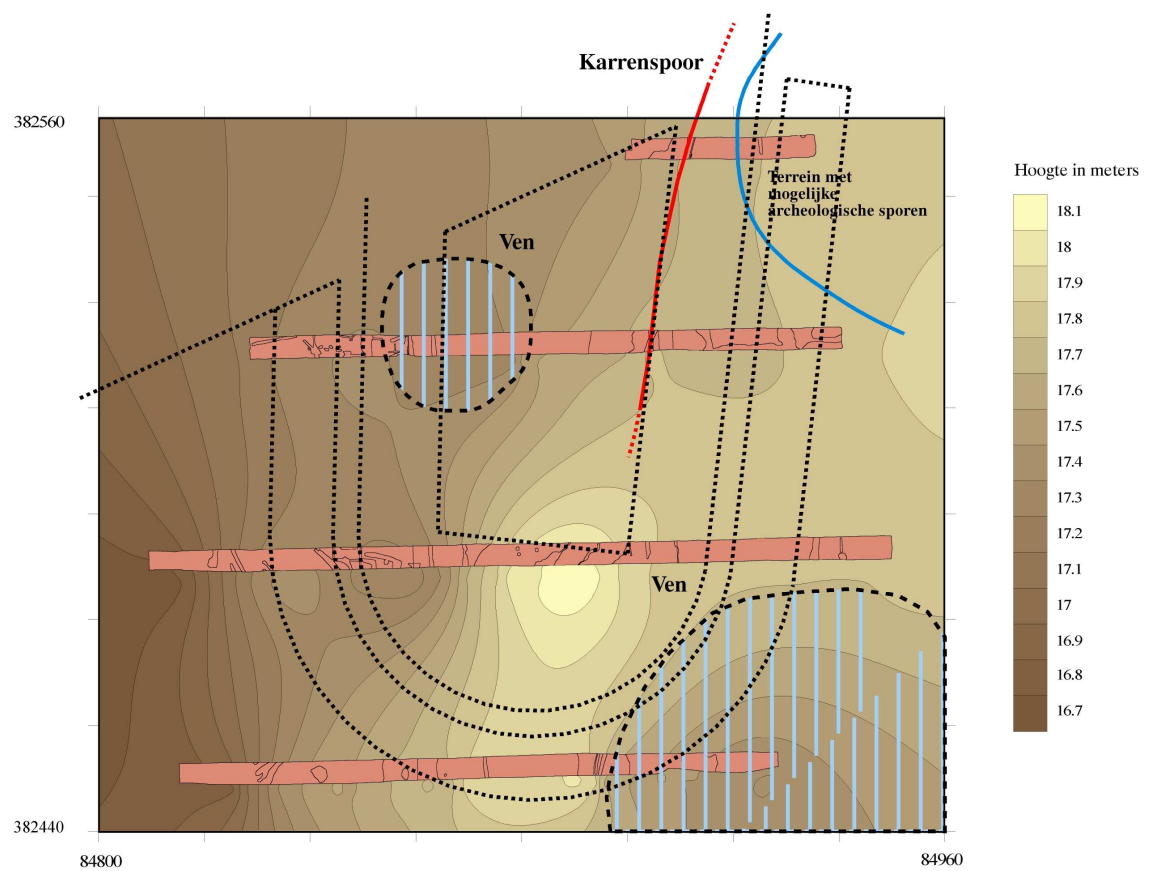
Afbeelding 7 De proefsleuven geprojecteerd over de kaart uit 1800 met de 'Zuydhoeve'.

gelijke hoeve laten zien. Er werden slechts restanten van een karrenspoor en (paal)sporen van een mogelijke oudere nederzetting aangetroffen. Beide zaken dateren van vóór de ontginningen. Zelfs een grondige vernietiging van het object, wat gegeven de waarneming op de kaart van 1800, zeer recent had moeten plaatsvinden, zou in deze ondergrond zichtbaar geweest moeten zijn. Bovendien zou er dan minimaal in de bouwvoor veel puin en andere overblijfselen gevonden zijn.

Een goede verklaring voor het ontbreken van overblijfselen kan gegeven worden door naar de huidige 'Zuydhoeve' en de oude weg met de naam "Zuidhoefdreef" te kijken. Deze laatste weg is tegenwoordig een onooglijk zandpad, beginnend net westelijk vanaf het opgravingsterrein en lopend in de richting van Hoogerheide. De moderne boerderij met die naam ligt ook daar. Het lijkt er daarom op dat de 'Zuydhoeve' op de oude kaarten verkeerd weergegeven is. En dat men deze fout naderhand steeds overgenomen heeft. Dit is iets wat vaker voorkwam, zelfs als nadien perceleringen wel opnieuw werden ingemeten en gecorrigeerd. Hiermee kan het ontbreken van de 'Zuydhoeve' verklaard worden. De 'Zuydhoeve' is vermoedelijk te oostelijk op de meest originele kaart aangegeven. En dit is een eigen leven gaan leiden.

3 Conclusie en aanbeveling

Het archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven laat heel duidelijk zien hoe grootschalig de ontginningen in het gebied zuidelijk van Huijbergen waren. Omdat het in het geval van het onderzoeksgebied ophogen betrof, is hierdoor de oorspronkelijke podzolbodem op vele plaatsen goed bewaard gebleven. Er zijn echter vrijwel geen archeologisch interessante overblijfselen gevonden. Alleen in het noordoosten zijn enkele sporen aangetroffen, die vermoedelijk tot een dichtbij gelegen erf of nederzetting behoren, daterend van vóór de ontginning. Op grond hiervan, en in combinatie met het reliëf van de oorspronkelijke ondergrond, kan daarom een kleine zone aangegeven worden waar archeologisch interessante sporen kunnen worden verwacht (afb. 8). Het toekomstige beleid zal hier rekening mee moeten houden. Tussen de twee oude vennen is een hoger gelegen terrein. De proefsleuven lieten hier evenwel niets aan archeologica zien. De oorspronkelijke 'Zuydhoeve' ligt vrijwel zeker niet binnen het onderzoeksgebied.

Afbeelding 8 Archeologische kaart van het onderzoeksgebied. Tekening: W. Beex.